

<https://doi.org/10.62837/2026.1.263>

NIGAR HƏMİDOVA
Odlar Yurdu Universiteti
Koroğlu Rəhimov küç, 13 AZ1072
e-mail:ni.hamidova@gmail.com

AKADEMIK DISKURSDA METAFORANIN ROLU

Xülasə

Məqalədə akademik diskursda metaforaların rolundan bəhs edilir. Qeyd edilir ki, akademik diskursda mətn, məlumat oxuculara tam və dolğun şəkildə çatdırılmalıdır. Bununla bağlı məqalədə xeyli sayda nümunələr təqdim edilir. Bu sahədə araşdırma aparən tədqiqatçıların fikirlərinə istinad olunur. Eyni zamanda müəllif akademik diskurslarda istifadə edilən metaforaların oxucuların yaddaşını təzələdiyini, düşünməyə sövq etdiyini, motivasiya səviyyələrinin yüksəldilməsinə səbəb olduğunu xüsusilə vurğulayır.

Beləliklə, mətnin ümumi məzmunu canlanır, bu fonda oxucunun maraq dairəsi genişlənir. Nəticə etibarilə, oxucu düşüncələrində fəallıq yaranır.

Qeyd edilir ki, metaforalar məhz kontekst daxilində daha yaxşı qavranılır. Məhz bu baxımdan müasir nəzəriyyələr diqqəti bu istiqamətə yönəltmişdir. Eyni zamanda məqalədə akademik məlumatların kütləyə ötürülməyinin bir çox üsul və vasitələri olduğu qeyd edilir. Bununla bağlı araşdırmaların olduğu diqqətə çatdırılır.

Açar sözlər: mətn, diskurs, kontekst, metafora, dil, məzmun

Akademik diskurs əsasən auditoriyada istifadə olunan dili və yüksək səviyyədə ünsiyyəti asanlaşdıran formatı əhatə edir. Bu diskurs həmyaşıdların müzakirəsindən bütün auditoriya iştirakçılarının müzakirəsinə qədər dəyişə və təqdimat, debat, dinləmə, yazma, başqa tələbələrin işlərinə tənqidi yanaşma kimi müxtəlif formalarda ola bilər. Mühüm olan bu zaman tələbələrin akademik lüğətlərdən istifadə etməyi bacarması və qarşılıqlı əlaqə qura bilməsidir.

Biz ingilis dili tədris olunan auditoriyada akademik diskursun ən vacib komponentlərini müəyyən etdik və onların həyata keçirilməsi üçün müvafiq yanaşma hazırladıq:

1) Tələbələr dərs zamanı bu və ya digər problemi necə təqdim edə və cavablardan necə istifadə edə bilərlər:

2) Söz ehtiyatından necə istifadə edilə bilər. Məsələn, ingilis dilini öyrənən tələbələr çox zaman bəzi ifadələrin, söz birləşmələrinin, idiomların mənalarını, düzgün ekvivalentlərini tapmaqda çətinlik çəkirlər. Ona görə də onların öyrənilən dilin vacib söz ehtiyatını mənimsəməsi zəruridir. Bu və ya digər bir idiomun, atalar

sözlərinin öz ana dilində qarşılığını tam bilməyən tələbə, əlbəttə, müvafiq fikrini düzgün ifadə edə bilməz. Məsələn, ingilis dilini öyrənən tələbə *A coach potato* idiomatik birləşməsinin kartofla heç bir əlaqəsinin olmadığını, onun mənasının sadəcə “televizor aludəçisi olan; televizora çox baxan” mənası verdiyini bilməlidir, əks halda bu idiomun olduğu cümlələrin çətinləşməsində böyük çətinliklə üzləşə bilər. Başqa bir nümunəyə baxaq: *While the cat is away, the mice will play* (hər fəon “Pişik olmayanda, siçanlar rəqs edir”). Bu, Azərbaycan dilindəki *At ölib itlərin bayramıdır* atalar sözünə uyğun gəlir. Göründüyü kimi, əslində hər iki atalar sözünün strukturunda heyvan bildirən sözlər olsa da, onların mənasının heyvanlarla heç bir əlaqəsi yoxdur və hər hansı bir işə məsuliyyət daşıyan şəxsin işdə olmadığıda onun tabeliyindəki işçilərin bu fürsətdən sui-istifadəsi mənası ehtiva edir.

3) Xarici dil dərslərində yazıya, yazı vərmişlərinin formalaşdırılmasına, inkişaf etdirilməsinə xüsusi yer verilməlidir. Xarici dildə düzgün yazmaq bacarığı, yazıda fərqli sözlər və birləşmələr işlədilməsi xüsusi göstərici hesab olunur. Bu, tələbələrin materialı necə mənimsədiyini və öyrənmiş olduğu ləksik vahidləri mətndə necə tətbiq etdiyini göstərən bir yolu kimi müəyyən edilir.

Akademik diskursda birinci icraçı tələbəyə, oxucuya verdiyi məlumatın dəyərində, məqsədmüvafiqliyinə görə məsuliyyət daşdığına anlayır. Onun məqsəd diskursun digər iştirakçısını, yaxud mətni oxuyanı inandırmaq və ötürdüyü məlumatı anlatmaqdır. Verilən məlumatın diskursun iştirakçısı kimi tələbə üçün inandırıcı olması onun özünə olan güvənə ilə, həmin məlumat haqqında müəyyən biliyə, həmçinin fon biliklərinə malik olması ilə də bağlıdır. Bu zaman ritorikanın rolu ortaya çıxır. Akademik diskurs zamanı müvafiq ritorikanın seçilməsi mühüm amildir. Məsələn, dərslər diskursunda müəllimin əvvəlcədən müəyyən edilmiş məlumatı çatdırmaq üçün tələbələrin malik olduğu koqnitiv biliklər haqqında təsəvvürü olmalıdır. Məlumatı ötürən müəllimlə onu qəbul edən tələbənin koqnitiv səviyyəsinin eyni olmaması da nəzərə alınmalıdır. C.Lakoff məlumatı qəbul edən koqnitiv biliklər sistemi barədə yazır: “*Koqnitiv biliklər sistemi özünün fiziki, sosial və başqa təcrübə növlərinə əsaslanır və onlar vasitəsilə anlaşılır*” [12, s.39]. Diskursun icraçılarının koqnitiv biliklərinin rolunu başqa tədqiqatçılar da qeyd edirlər. N.İ.Kluşina konseptual metaforun bəzən koqnitiv metafor kimi qəbul edildiyini yazır. Koqnitiv proseslərdə mühüm rola malik olan metafor dil fəaliyyətinin bütün sahələrində əhəmiyyətli rol oynayır [10, s.25]. A.Məmmədov və M.Məmmədov metafora ənənəvi şəkildə yanaşmamağı tövsiyə edirlər. Onların fikrincə, “*grammatik və semantik strukturların tam linqvistik izahı məhdud şəkildə metaforlarla əks olunur*” [14, s.47]. R.Uodaka görə, “*Dil öz-özlüyündə heç bir gücə malik deyildir və yalnız güclü insanların ondan istifadəsi sayəsində güc əldə edir*” [21, s.35]. O, hesab edir ki, “*...diskursun gücü mənanın tarixən böyümüş makrostrukturlarının təsirindən və insanların iştirakçıları olduqları dil oyunları*

vasitələrindən asılıdır. *İştirakçıların fərdi təsiri həmin makro-strukturların dəyişməsinə töhfə verə bilər*” [21, s.36].

Metaforik düşüncə insanın əsas yaradıcı qabiliyyəti hesab edilir. Situasiyaya uyğun düzgün metaforun seçilib istifadə edilməsi insanın fərqli düşüncəsindən qaynaqlanır. A.Ortoninin yazdığı kimi, *“Metaforik düşüncə şəxsiyyətin əsas yaradıcılıq qabiliyyətlərindən biridir. Həqiqətən də adi predmetin, sözün, jestin qeyri-adi formada obraza çevrilməsi yaradıcı şəxsiyyətin fərqləndirici xüsusiyyətidir”* [17, s.199].

Metaforik proses bir kontekstlə digərini əlaqələndirmək məqsədi güdür və dünyanı dərk etmək üçün açar rolu oynayır [9, s.86]. Metaforlar səbəb və emosiyanın əks olduğu ən güclü ritorik fiqur hesab olunur. Bu mənada metafor haqqında Z.Kövecsesin fikri maraqlıdır: *“metaforlar vasitəsilə biz dünyanı görürük”* [9, s.87].

C.Lakoff və M.Conson iddia edirlər ki, *metaforların diskursda istifadə olunması koqnitiv mexanizm kimi dəyərləndirilə bilər. Bu zaman bir konsept digər konseptə keçid edir və insanların onları anlaması çətinlik törətmir* [12, s.14].

Məsələn, belə bir nümunə verək:

*“In today’s class, I will **map out** the most important concepts”* ‘Bugünkü dərslərdə sizə ən əhəmiyyətli konseptlərin planını təqdim edəcəyəm’.

map out: to plan in detail how something will happen [13].

Bu cümləyə öləri baxış burada xəritə ilə bağlı bir fikir bildirildiyi təəssüratı yaradır. Mənbə və hədəf parametrləri fərqlidir: mənbə dərslər, hədəf isə izahdır. Bu cümlədə istifadə olunan müərrəd məfhum, yəni izah hədəf predmeti adlanır. Əsas və mənbə predmet isə dərslərin mövzudur. Müəllim tələbələrə artıq dərslər keçid aldığını, onların diqqətli olmalarını və dərslərin planının hazır olduğunu anladır. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, *hədəf və mənbə predmetlər arasında sistemli uyğunluq olmalıdır. Belə uyğunluq “xəritəsini çəkmək” adlandırılır. O, hədəf və mənbə predmetlərin fərqlilik və oxşarlığı müəyyən etməyə imkan verir* [8, s.24]. Məsələn, *Lesson is an experiment* metaforunun xəritəsini belə çəkmək olar:

– hər bir dərslər təcrübədir;

– təcrübə zamanı fərqli situasiyalarla qarşılaşdığını kimi, dərslər zamanı da fərqli məlumatlar əldə edirsiniz;

– Dərslərin gedişatı müəllimin izahı, mövzuya giriş verməsi, sual-cavab və müəllimin və tələbələrin dünyəvi biliklərindən asılıdır;

– dərslər zamanı müşahidə edilən çətinlik təcrübə zamanı müşahidə edilən enişli-çixışlı vadilər kimi nəzərdə tutula bilər [4, s.12].

Dərslər təcrübədir metaforu konkretidir və sonra ümumi səviyyəyə yönəlir. Bu səviyyələr arasında iyerarxik münasibətlər mövcud olur. Konkret səviyyəyə aid metaforlar daha yüksək səviyyəyə aid metaforların xüsusiyyətlərini mənimsəyir. Metafor vasitəsilə obrazdan mənaya keçid baş verir. Koqnitiv səviyyədə şüurun obrazla iki əlaqəsi müşahidə olunur. A.Potebnya yazır: “1) *Obraz obyektiv hesab*

edilir və bütövlükdə mənaya köçürülür və metaforik mənalandırılanın xüsusiyyəti haqqında əsas yaradır; 2) və ya obraza yalnız mənaya keçid üçün subyektiv vasitə kimi baxılır və o, sonrakı nəticə kimi heç bir əsas yaratmır” [17, s.420].

Akademik diskursda metaforlardan istifadə tələbələri, yaxud oxucuları, məsələn, müəyyən bir məlumatla bağlı fikrindən daşındırmaya, yaxud nəyəse istiqamətləndirməyə yönəldə bilər. Perlokutiv aktlarda müşahidə olunan narazılıq, təkid, fikrindən daşındırma, inandırma və s. metaforlar vasitəsilə daha asanlıqla yerinə yetirilə bilər. Məsələn:

Lesson is an ideal experiment.

– *The experiment can be carried out by any human being;*

– *The experimental relationship corresponds to the lesson plans;*

– *The experiment has its goals, and its goals correspond to the goals of the experiment;*

– *Difficulties in the experiments correspond to the obstacles in the lessons.*

Bunu “dərs də təcrübədir” kimi izah etmək olar. Təcrübə zamanı insan planlar qurur, müəyyən məqsədə nail olmaq üçün çalışır, məsləhətləşir, düşünür, müzakirə edir, tənqidlə qarşılaşır və nəhayət, nəticə əldə edir.

Our teacher kept us in the dark about the plan of the new lesson dərs metaforunu nəzərdən keçirək. Bu cümlədə *in the dark* (məcazi mənada “intizarda”, lüğəvi mənada isə “qaranlıqda”) metaforu işlədilmişdir. Cümləni belə tərcümə etmək olar: “Müəllim yeni dərsin planı barədə bizi *intizarda* saxladı. Fərz edək ki, müəllim köhnə dərsə aid olan sual-cavab, müzakirə, tapşırıqların yoxlanması, fərdi cavablandırma, qiymətləndirmə və s. işləri yerinə yetirir. Daha sonra o, yeni dərsə keçid edərkən dərsin mövzusu barədə məlumat vermədən tələbələrlə əvvəlcə mövzu ətrafında bir qədər müzakirə aparır. Yuxarıda verilmiş nümunə belə bir məqamda işlədilə bilər.

Başqa nümunələri nəzərdən keçirdək:

Fikirlər arzaq kimidir:

Mənbə söz: *food*

Hədəf söz: fikir, ideya

1. *That class gave me food for thought* ‘Həmin sinif mənə düşünmək üçün ideya verdi.

2. *She gave us some brain food* ‘O, bizə bəzi ideyalar verdi’.

Ünsiyyət yedirtmək (yemləmək) deməkdir:

1. *The teacher spoon-fed them the information* ‘Müəllim məlumatı onlara tam başa saldı (hərfən: “yedirdi”).

2. *The dean insisted on sugar-coating the teacher’s warnings* ‘Dekan təkid etdi ki, müəllim xəbərdarlığını bir qədər yüngülləşdirsin (yumşaltsın, daha mülayim etsin).

3. *We have a live satellite feed from London* ‘Bizim, London ilə canlı peyk bağlantımız vardır’.

Göründüyü kimi, akademik diskursda metaforlar vacib rol oynayır. Bu diskurs zamanı metaforlardan istifadə edilməsi tələbələrdə müəyyən mənada “beyin fərtınası” yaradır. Onlar düşünür, yaddaşlarını təzələyir, maraqlanır, fikirlərini dəyişir, fəallaşırlar.

Məsələn, müəllimin akademik situasiyada insanların yaddaşında həkk olunmuş *This is a fatal mistake* ‘Bu səhv qərardır’. *It is a waste of money* ‘Bu, pul itkisidir’ kimi metaforalı ifadələri işlətməsi öz səmərəliliyini göstərir.

Nümunələrə baxaq:

Öyrənmə yeməkdir:

1. *They ate the lesson up* ‘Onlar dərsi başa düşdülər’ (hərfən: “yedilər”).

2. *They gobbled up the ideas* ‘Onlar fikirləri götürdülər’ (qapdılar / qamarladılar).

1. *He has an appetite for learning* ‘Onun öyrənməyə həvəsi vardır (iştahı vardır)’.

2. *She has an insatiable curiosity* Onun öyrənməyə tükənməz (hərfən: “doymaz”) marağı vardır’.

1. *School nourishes your mind* ‘Məktəb səni savandlandırır (hərfən: “beynini qidalandırır”)’.

2. *That's a very meaty book* ‘Bu kitabda məlumat çoxdur (“Bu, çox zəngin məlumatlı kitabdır”)’.

3. *She devoured every article about our country she could find* ‘O, bizim ölkəmiz barədə əldə etdiyi hər məqaləni maraqla (həvəslə) oxuyur’.

Yuxarıda verilmiş dərslər diskursu parçasında təhsil ilə bağlı terminlərin işlədilməsi tələbələrdə lazım olan konseptlərin düzgün formalaşmasında mühüm rol oynayır.

Metafor ilə bağlı müasir tədqiqatlar konseptual və koqnitiv metafor nəzəriyyəsinin təkmilləşdirilməsinə yönəlmişdir. Metaforun izahında əsas diqqət ona yönəldilməlidir ki, onlar məhz kontekst daxilində yaxşı başa düşülür. M.Tendalın yazdığı kimi, *metaforların yaxşı başa düşülməsi üçün metaforun hibrid nəzəriyyəsi ilə tanış olmaq lazımdır* [19, s.145]. O, bu nəzəriyyə ilə metafora koqnitiv yanaşmanın vacib olduğunu bildirir.

Linqvistik obrazların köməyi ilə təfəkkürdə kontekstə uyğun olaraq emosional forma yaranır. Şüurda yaranan emosional forma idrak üçün əyani situasiya rolu oynayır. Beyindəki metaforik formalar idrak prosesində anlamının estetik zövq səviyyəsinə uyğun olaraq rahatlıq yaradır.

Bunu nümunə üzərində şərh edək:

Anlama həzm etmə deməkdir:

It'll take some time to digest that information for the students 'Həmin məlumatı anlamaq tələbələrin müəyyən qədər vaxtını alacaqdır'.

Bu və yuxarıdakı digər nümunələr göstərir ki, xüsusi mövzulara aid terminlərin akademik diskursda istifadəsi metaforlarla insanlarda düzgün təsəvvür yaratmağa imkan verir. M.Musakionun dediyi kimi, “*xüsusi dillərdə*” *münasib terminlərin işlədilməsi sözlərin işləndiyi yerə uyğun şəkildə müəyyənləşdirilməsinə imkan verir* [15, s.17]. Ş.Balli də “*xüsusi dil termini*” ifadəsini işlədir və qeyd edir ki, *məhdud danışanlar qrupu üçün xüsusi kommunikativ tələbatın meydana çıxması dinləyicilərin və oxucuların razı salınmasına və hər şeyi düzgün anlamalarına səbəb olur* [2, s.18].

Koqnitiv linqvistik baxımından metaforların üç növü müəyyənləşdirilmişdir: oriyentasiya bildirən metaforlar; struktural metaforlar və ontoloji metaforlar.

Məkan metaforları insanın fiziki fəaliyyəti və mədəni təcrübəsi əsasında formalaşır. Bu metaforaların əsasını sadə məkan yönümlü konseptlərin abstrakt və qeyri-məkan xarakterli anlayış sahələrinə köçürülməsi təşkil edir. Belə metaforik modellərdə canlı varlıqlar ilə təbiət arasında mövcud olan qarşılıqlı əlaqə mühüm rol oynayır. Məkan oriyentasiyasına əsaslanan up–down, in–out, front–back, on–off, deep–shallow, central–peripheral kimi qarşılıqlı anlayış cütləri bu növ metaforaların tipik nümunələri hesab olunur. C.Lakoff və M.Conson qeyd edirlər ki, məkan mənası ifadə edən oriyentasiya terminləri mücərrəd konseptlərin anlaşılması baxımından olduqca zəngin konseptual mənbə rolunu oynayır [11, s. 10]. Aşağıda təqdim olunan nümunələr bu fikri daha aydın şəkildə əks etdirir:

Education is up ‘Təhsil yüksəlir’ – *Uneducation is down* ‘Cahillik azalır’.

Conscious is up ‘Şüur yüksəlir’ – *Unconscious is down* ‘Şüursuzluq azalır’.

Teaching is up ‘Öyrətmə yüksəlir’ – *Sickness is down* ‘Xəstəlik azalır’.

More is up ‘Daha çoxluq yüksəlir’ – *Less is down* ‘Daha azlıq enir’.

High status is up ‘Yüksək status artır’ – *Low status is down* ‘Aşağı status azalır’.

Rational is up ‘Rasional olan artır’ – *Emotional is down* ‘Emosional olan azalır’.

Burada istifadə olunan *education* ‘təhsil’, *conscious* ‘şüur, təfəkkür’, *teaching* ‘öyrətmə’, *more* ‘daha çox’, *high status* ‘yüksək status’ və *rational* ‘rasional’ konseptləri müsbət mənalı, yuxarıya istiqamət bildirən məkan metaforları, əksinə, *uneducation* ‘cahillik’, *unconscious* ‘şüursuz’, *sickness* ‘xəstəlik’, *less* ‘daha aşağı’, *low status* ‘aşağı status’ və *emosional* ‘emosional’ konseptləri mənfi mənalı, aşağıya doğru istiqamət bildirən məkan metaforları yaratmışdır.

Struktural metaforlar çərçivəsində mücərrəd və birbaşa qavranılmayan hədəf anlayışları konkret və hiss edilə bilən mənbə anlayışları əsasında izah olunur. Hədəf metaforalarının daha mürəkkəb quruluşa malik mənbə konseptləri vasitəsilə dərk edilməsi məhz bu tip metaforlar vasitəsilə mümkün olur [4, s. 31]. Bu yanaşmaya

əsasən, Learning is gold (“Təhsil alma qızıldır, yəni qızıl dəyərindədir”) metaforu insanların təxəyyülündə təhsilin əhəmiyyətini və onun yüksək dəyərə malik olduğunu aydın şəkildə canlandırmağa imkan yaradır [4, s. 34].

Fiziki reallığa aid biliklər, o cümlədən maddi obyektlər və konkret anlayışlar ontoloji metaforlar üçün əsas mənbə sahəsi rolunu oynaya bilər. Ontoloji metaforlar vasitəsilə insanlar keyfiyyətlər, emosional hallar, düşüncə prosesləri və müxtəlif anlayışlar arasındakı əlaqə və oxşarlıqları dərk edirlər. Bu metafor növü mücərrəd ideya və konseptlərin konseptual strukturda birləşdirilməsinə xidmət edir. Ontoloji metaforlar istinad etmə, kəmiyyətin ifadəsi, müəyyənlik və məkanlaşdırma kimi funksiyaları yerinə yetirir [5]. Qeyri-fiziki və abstrakt anlayışlara aid aşağıdakı nümunələr bunu aydın şəkildə göstərir: the mind (“beyin”) – obyektləşmiş anlayış; going to the lesson (“dərsə getmək”) – hadisə konsepti; giving somebody education (“kiməsə təhsil vermək”) – hərəkət konsepti. Metaforlar konqnitiv proseslərin nəticəsidir. Onların akademik diskursda işlədilməsi mənbə və hədəf parametrlər arasında əlaqə və oxşarlığın anlaşılmasına şərait yaradır. Oxşarlıq və təcrübəyə əsaslanan korrelyasiya mənbə və hədəf parametrlər arasında körpü yaradır. Oxşarlıq və təcrübəyə əsaslanan korrelyasiya metaforun bünövrəsi hesab edilir.

Təbii dillərin praqmatik baxımdan öyrənilməsi ilə məşğul olan mütəxəssislərin fikrincə, “*təbii dillərlə xüsusi istifadə olunan dillərin münasibtlərinin öyrənilməsi müxtəlif elmlərin qovşağında mümkündür*” [19, s.38]. Dildən kənarında mövcud olan məna, danışığın həyata keçirildiyi mühit, eksplisit və implisit intensiya, iştirakçıların bir-birinə münasibəti, ünsiyyətin baş vermə şəraiti və s. praqmatika ilə bağlıdır.

Akademik diskursda işlədilən metaforların tərcüməsi məsələsi də önəmlidir. M.Gotti diskursun tərcüməsi zamanı onu tərcümə edən mütəxəssisin həmin sahəyə uyğun olaraq üç fərqli ünsiyyət situasiyasını müəyyən edir:

a) *Bir sahənin mütəxəssisi digər sahənin mütəxəssisinə müraciət edir və öz tədqiqat sahəsində lazım olan xüsusiləşmiş terminologiya barədə ondan məsləhət alır;*

b) *Ekspertlər xüsusilə danışıda işlədilən müəyyən sözlərin mənasını öyrənmək üçün mütəxəssis olmayanlara müraciət edirlər. İstifadə olunan xüsusi termin nadir hallarda müşahidə edilirsə, o halda onun mənası təsvir yolu ilə çatdırılır. Buna dərsliklərdə, dərs vəsaitlərində rast gəlmək olar.*

c) *Mütəxəssis ictimaiyyətə müraciət edir. Bu zaman məqsəd ictimaiyyətin gündəlik həyatda işlətdiyi terminologiyadan istifadə etmək olur. Eyni zamanda mütəxəssis olmayanların gündəlik həyatda istifadə etdiyi və gündəlik təcrübəsində rast gəldiyi terminologiyaya da müraciət edilə bilər [6] (həmçinin bax: [3, s.121]). C.Seycer, D.Danqvoort və P.F.MakDonald xüsusi ixtisaslaşmış dillərin diskursları üçün dəqiq meyarlar təklif edirlər: müvafiqlik, qənaət, dəqiqlik [17, s.100]. Onların fikrincə, bu meyarlar bir-birindən qarşılıqlı şəkildə asılıdır və uğurlu*

kommunikasiya qurmaq üçün hər üç meyara əməl olunması yaxşıdır. Lakin ünsiyyət situasinyaından asılı olaraq, onlar da balanslaşdırılmalıdır. Bundan başqa, xüsusi diskurs xüsusi leksika, morfo-sintaktik və tekstual xüsusiyyətlərlə də əhatə olunmalıdır [21, s.101]. Xüsusi ixtisaslaşmış dildən istifadə edən tərcüməçilər bu xüsusiyyətləri nəzərə almalıdırlar.

Beləliklə, xüsusi diskurs diqqəti ümumi dildən götürülüb yaradılmış terminlərin metaforizasiyası ilə cəlb edir. Xüsusi diskursda metaforların istifadəsinin üstünlüyü də burada meydana çıxır: 1) terminoloji şəffaflıq, referentin interlokutiv semantika çərçivəsində əvvəl istifadə olunmuş terminlə yeni konseptin əlaqəsini əks etdirmək; 2) dəqiqlik, həmsöhbətə tanış olan məlumatın cəld xatırladılması (bu zaman mürəkkəb tərifi ehtiyac duyulmur); 3) mürəkkəb və mücərrəd konseptlərin dünya haqqında fiziki təsəvvürlərin istifadəsi ilə sadələşdirilməsi.

Ədəbiyyat

1. Axundov, A.A. *Dilimizə dövlət qayğısı* // Bakı: "Dirçəliş – XXI əsr" jurnalı, 2001, №41, s.27–36.
2. Балли, Ш. *Общая лингвистика и вопросы французского языка*. – М., 1955. – 416 с.
3. David, H. *Words and Deeds: Problems in the Theory of Speech Acts. Language Arts and Disciplines*. – Clarendon Press, 1978. – 178 p.
4. Goffman, E. *Forms of Talk (Conduct and Communication)*. – Pennsylvania: University of Pennsylvania Press, 1981. – 335 p.
5. Goldenberg, C.N. *Instructional conversations: Promoting comprehension through discussion* // *The Reading Teacher*, – 1993. No 46, – p.316-326.
6. Gotti, M. *Investigating Specialized Discourse*. – Bern: Peter Lang, 2011. – 240 p.
7. Gotti, M. *Insights into Specialized Translation* / M.Gotti, S.Sarcevic. – Bern: Peter Lang, 2006. – 406 p.
8. Graesser, A.C. *Question Asking During Tutoring* // *American Educational Research Journal*, 1994, No 31, p.104–137.
9. Kövecses, Z. *Metaphor: A Practical Introduction*. – Oxford: Oxford University Press, 2002. – 385 p.
10. Клушина, Н.И. *От стиля к дискурсу: новый поворот в лингвистике* // *Язык, коммуникация и социальная среда*. – Воронеж, 2011. Вып. 9, с.25–33.
11. Lakoff, G. *Metaphors We Live By* / G.Lakoff, M.Johnson. – Chicago: University of Chicago Press, 1980. – 276 p.
12. Lakoff, G. *The Invariance Hypothesis: Is Abstract Reason Based on Image-Schemes?* // *Cognitive Linguistics*, 1990, No 1, p.39–74.

13. Longman Active Study Dictionary. – England: Pearson Education Limited, 1983. – 869 p.
14. Məmmədov, A.Y. *Diskurs təhlilinin koqnitiv perspektivləri* / A.Y.Məmmədov, M.Y.Məmmədov. – Bakı: Çarşıoğlu, 2010. – 96 s.
15. Musacchio, M.T. *L'adattamento culturale nella traduzione di articoli di economia per le riviste specializzate* // *Miscellanea 2.* – Trieste: EUT Edizioni, 1995, p.17–35.
16. Ortony, A. *Metaphor and Thought.* – Cambridge: Cambridge University Press, 1993. – 678 p.
17. Потебня, А. *Эстетика и поэтика.* – М.: Искусство, 1976. – 613 с.
18. Sager, J.C. *English Special Languages* / J.C.Sager, D.Dungworth, P.F.McDonald. – Wiesbaden: Oscar Brandstetter Verlag, 1980. – 368 p.
19. Tendahl, M. *A Hybrid Theory of Metaphor. Relevance Theory and Cognitive Linguistics.* – London: Palgrave Macmillan, 2009. – 282 p.
20. Ухванова-Шмыгова, И.Ф. *Каузально-генетическая модель* // *Методология исследований политического дискурса.* – Минск: БГУ, 1998. Вып. 1, с.38–56.
21. Wodak, R. *The Discourse of Politics in Action. Politics as Usual.* – London: Palgrave Macmillan, 2009. – 252 p.

Гамидова Нигяр

Роль метафоры в академическом дискурсе

Резюме

В статье рассматривается роль метафор в академическом дискурсе. Подчеркивается, что академические тексты должны передавать информацию читателю ясно, точно и всесторонне. В данном контексте в статье приводятся значительное количество иллюстративных примеров и используются взгляды исследователей, проводивших научные исследования в данной области. Кроме того, автор особо отмечает, что использование метафор в академическом дискурсе способствует обновлению восприятия читателей, повышению уровня мотивации и активизации когнитивной деятельности.

В результате этого общее содержание текста становится более выразительным, расширяется круг интересов читателя и стимулируется более активное и аналитическое мышление. Отмечается, что метафоры наиболее эффективно воспринимаются именно в рамках конкретного контекста. С этой точки зрения современные теоретические подходы все чаще сосредотачивают внимание на данном направлении. Также в статье акцентируется внимание на существовании различных способов и средств передачи академических знаний широкой аудитории и подчеркивается актуальность проводимых в этой области исследований.

Ключевые слова: текст, дискурс, контекст, метафора, язык, содержание.

Hamidova Nigar

The Role of Metaphor in Academic Discourse Summary

This article explores the role of metaphors in academic discourse. It is emphasized that academic texts are expected to convey information to readers in a clear, precise, and comprehensive manner. In this context, the article presents a considerable number of illustrative examples and relies on the viewpoints of scholars who have conducted research in this field. Furthermore, the author highlights that the use of metaphors in academic discourse contributes to refreshing readers' perceptions, enhances motivational levels, and fosters deeper cognitive engagement.

Consequently, the overall content of the text becomes more vivid, leading to an expansion of the reader's sphere of interest and encouraging more active and reflective thinking. It is noted that metaphors are most effectively understood within their specific contextual frameworks. From this perspective, contemporary theoretical approaches have increasingly focused on this direction. Additionally, the article draws attention to the various methods and means through which academic knowledge can be communicated to a broader audience and emphasizes the relevance of ongoing research in this area.

Keywords: text, discourse, context, metaphor, language, content.

Rəyçi: filologiya elmləri doktoru, dosent
Leyla Mirhəsən qızı Cəfərova